

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ละว้าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิม (Original Inhabitant) เรียกว่า “มิลักขุ” พูดภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro Asiatic) ในตระกูลมอญ - เขมร สาขาย่อยว่า - เตอฮัง และเรียง Hans Penn ซึ่งว่าสังคมเดิมของล้านนาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์มีคนอาศัยอยู่ก่อนแล้ว ทั้งชาว มลาปรีและละว้า (ละว้า) ดังมีหลักฐานขวานหินและเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ตามถ้ำบนภูเขา ในผืนป่า ห้วยหนอง และบริเวณที่ราบลุ่มต่างๆ ชนเหล่านี้ดำเนินชีวิตเรื่อยมาจนถึงสมัยยุคประวัติศาสตร์

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2499 : 237) ระบุว่า ชาวละว้าตั้งถิ่นฐานในดินแดนแหลมทองมาก่อนขอม โดยตั้งเป็นแคว้นใหญ่สามแคว้น คือ และแคว้นโยนก (ภาคเหนือ) แคว้นอโยธยา (ภาคกลาง) และแคว้นโคตรบูรณ (ภาคอีสาน) เมื่อขอมแผ่อำนาจมาที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ชาวละว้าถอยร่นหนีไปข้างผสมกับขอมและไทย ซึ่งเรื่องนี้ตรงกับผลการศึกษาของ Kunstadter (1967 : 639-647) ที่พบว่า ละว้าตั้งถิ่นฐานในดินแดนอุษาคเนย์ คือ พื้นที่ราบลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำสาละวิน และลุ่มน้ำเจ้าพระยา ก่อนที่คนไทยจะเข้าครอบครองดินแดนส่วนนี้ และต่อมาอพยพขึ้นไปอยู่บนพื้นที่สูง หลังสูญเสียอำนาจทางการเมือง (พรชัย ปรีชาปัญญา. 2544 : 15) ด้าน W.A.R. Wood พบว่า ชนชาติดั้งเดิมในไทยมี 3 เชื้อชาติ คือ กลุ่มเนกริโต กลุ่มอินโดนีเซีย (ปัจจุบันคือชาวม้งและชาวกูย) และกลุ่มละว้า กลุ่มละว้ากระจายอยู่หลายแห่งในภาคเหนือของพม่า แล้วเริ่มอพยพเข้ามาอยู่ในเขตแดนไทยตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ตั้งภูมิลำเนาอยู่ 3 แคว้น คือ

1. แคว้นโยนกในภาคเหนือ
2. แคว้นทวารวดีในภาคกลาง
3. แคว้นโคตรบูรณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ละว้าสิ้นสุดอำนาจลงเมื่อชนชาติตระกูลมอญ - เขมรเข้ามามีอิทธิพลในทั้ง 3 แคว้น และต่อมาพวกมอญ - เขมรสิ้นสุดอำนาจลงในพุทธศตวรรษที่ 10 (ศิริบุญ จงวุฒิเวศน์ และมาเรียม นิลพันธุ์. 2548 : 219) อย่างไรก็ตาม ชาวละว้ามิได้สูญหายไป

จากดินแดนสุวรรณภูมิ หากแต่ผสมผสานกลมกลืนกับชาติพันธุ์ต่างๆ

เอกสารประวัติศาสตร์จีน โบราณเรียกชาวละว้าในดินแดนสุวรรณภูมิ ว่า “เซียมหลอก๊ก” ซึ่งหมายถึง “คนเซียมละว้า” หรือ “คนละว้าเมืองละว้า” สำหรับคำว่า “เซียม” จิตร ภูมิศักดิ์ระบุว่า เป็นคำในภาษาข่าวะหรือละว้าในรัฐฉานใช้เรียกคนในกลุ่มชาติพันธุ์ไต ขณะที่กำหมหรือขมุเรียกคนไต ว่า “ซยาม” (Syam) ปะหล่องเรียกว่า “ชียม” (Shi - am) มอญเรียกว่า “เซม” หรือ “ซีม”

(Same/Seem) พม่าเรียกคนไตบริเวณชายแดนยูนนาน ว่า “ชาน” (Shan) ส่วนคนในอัสสัมเรียกชาวไตตรง ว่า “ชาม” (Sham) หรือ “ชยาม” (สยาม) (Siam) (จิตร ภูมิศักดิ์. 2519 : 11-14)

ปัจจุบันชาวละว้าตั้งถิ่นฐานอยู่ในลุ่มน้ำโขงและสาละวิน ในจีนมีชาวละว้ากลุ่ม “ว้า” (Wa/Va) ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ระหว่างลุ่มน้ำโขงและลุ่มน้ำสาละวิน โดยเฉพาะพื้นที่เทือกเขาสลับซับซ้อน บริเวณภาคใต้ของมณฑลยูนนาน ที่มีแม่น้ำ 3 สาย คือ แม่น้ำโขง (แม่น้ำหลานชาง) แม่น้ำสาละวิน (แม่น้ำนู้) และแม่น้ำแยงซี (แม่น้ำจินซา) ไหลขนานกันลงมาจากที่ราบสูงซีจาง (ทิเบต) บนเทือกเขา หิมาลัย ดินแดนคู่ขนานของแม่น้ำ 3 สาย เป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ และเป็นชุมทาง อพยพลงมายังดินแดนตอนเหนือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะบริเวณ “สามเหลี่ยมทองคำ” (Golden Triangle) หรือ “จินซาเจียว” ซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) สูงมากทั้งพืช และสัตว์ เฉพาะมณฑลยูนนานมีพืชทั้งสิ้นกว่า 12,000 สายพันธุ์ หรือเกือบครึ่งหนึ่งของทั้งประเทศ (Ren Mie' E, Yang Renzhang and Bao Haosheng. 1985 : 322) หนึ่งในพืชสมุนไพรที่รู้จักกันดี คือ จิงเฮาซึ่งมีสารอาเทมิซินิน (Artemisinin) ในปริมาณสูง นำมาผลิตยารักษามาลาเรียออกจำหน่าย ทั่วโลก

ลุ่มน้ำโขงตอนบน (Upper Mekong) มีชาวละว้าตั้งถิ่นฐานบนภูเขาซีหมง (Ximeng Shan) ซึ่งเป็นเส้นกั้นพรมแดนธรรมชาติจีน - พม่า ในอำเภอปกครองตนเองว้าซีหมง (เมืองซ่า) จังหวัดผู่เออร์ ภูเขาว้า (Ava Shan) อำเภอปกครองตนเองไต ว้า ลาหู่เหมิงเหลียน (เมืองแลม) จังหวัดผู่เออร์ ซึ่งเป็น ต้นน้ำไหล และอำเภอปกครองตนเองว้าซางหยวน (เมืองนอย) จังหวัดหลินชาง มณฑลยูนนาน ฯลฯ มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 460,000 คน ในจำนวนนี้อยู่ที่สิบสองปันนา 3,112 คน ส่วนชาวละว้า ที่ตั้งถิ่นฐานบนภูเขาปลั่ง (Bulang Shan/Bulang Mountain) ซึ่งเป็นเส้นกั้นพรมแดนธรรมชาติ จีน - พม่า ด้านอำเภอเมืองฮาย จังหวัดปกครองตนเองไตสิบสองปันนา เรียกมาแต่เดิมว่า “ข่าสี่แสน หมอนม้า” ชาวจีนเรียกว่า “ปลั่ง” (Bulangzu) ปัจจุบันมีประชากรทั้งสิ้น 91,882 คน นอกจากนี้ยังมี ชาวละว้ากลุ่มปลั่งอีกส่วนหนึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ซวงเจียง เกงหมา เจิ้นคัง ฯลฯ จังหวัดหลินชาง มณฑลยูนนาน (อุดร วรรษทัพบทิม. 2551 : 69-71)

ลุ่มน้ำโขงบริเวณตะวันออกของรัฐบาลาน มีชาวละว้ากลุ่มปลั่ง สามตัว (สามท้าว) และเซ มอีกจำนวนมากตั้งถิ่นฐานในเขตปกครองพิเศษที่ 4 เมืองลา ภายใต้การนำของหลิน หมิง เสียน (Lin Mingxian) หรือ “พญาภู” เช่น เมืองลา เมืองม้า เมืองยาง เมืองยอง เมืองวะ เมืองเลน เชียงแขง เชียงแมน และเชียงคอง ฯลฯ (อุดร วรรษทัพบทิม. 2551 : 65, 74-76) ส่วนลุ่มน้ำโขงตอนล่าง (Lower Mekong) มีชาวละว้ากลุ่มปลั่งอพยพลงมาอยู่ที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง แม่จัน พาน เวียงป่าเป้า และอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ลุ่มน้ำสาละวินตอนบน (Upper Salween) มีชาว “ว้า” (Ava/Wa) ในเขตปกครองพิเศษที่ 2 (ว้าเหนือ) ซึ่งมีปางคำ (ปางซาง) เป็นเมืองเอก และเขตปกครองพิเศษที่ 3 (ว้าใต้) มีเมืองยอน เป็นเมืองเอก ภายใต้การนำของเป่า หยอเซียง (Bao Yuoxiang) นอกจากนี้ยังมีละว้าในตัวเมืองเชียงตุง และบริเวณรายรอบ เช่น บ้านแอ่น บ้านจอน หนองโอบ คอยเหมย ฯลฯ รวมประชากรทั้งสิ้นประมาณ 600,000 คน (อุคร วงษ์ทับทิม. 2551 : 65, 74-76)

ส่วนลุ่มน้ำสาละวินตอนล่าง (Lower Salween) มีชาวละว้ากลุ่ม “ละเวือ” (Lweu) ตั้งถิ่นฐานบนภูเขาโมซัมเบียง และบนเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตก ช่วงระหว่างอำเภอแม่แจ่มกับอำเภอแม่ลาน้อย รวมทั้งพื้นที่อีกประมาณ 500 ตารางกิโลเมตรบนที่ราบสูงกองลอย ที่เชื่อมระหว่างเชียงใหม่กับแม่ฮ่องสอน ซึ่งชาวละว้าย้ายมาตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณ 800 ปีที่แล้ว ชาวละว้าในจีนและพม่าเรียกละว้ากลุ่มนี้ว่า “ว้าเกิด” มีความหมายว่า “ว้าที่ตกค้าง” เนื่องจากขึ้นไปไม่ถึงแนวตะเข็บชายแดนพม่า – ยูนนาน และมีภาษาพูดคล้ายคลึงกัน สามารถพูดสื่อสารกันได้ (อุคร วงษ์ทับทิม. 2551 : 62)

โดยทั่วไป ชาวละว้าตั้งถิ่นฐานในระดับความสูงไม่ต่ำกว่า 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง (รทก.) ในภูมินิเวศป่าฝนเขตร้อนใต้โอทิสลุ่มมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณยอดเขาที่มีความชื้นสูง อากาศหนาวเย็น มีพืชอิงอาศัย อาทิ มอส ไลเคนส์ และกล้วยไม้ขึ้นอยู่ตามต้นไม้ทั่วไปเหมือนต้นไม้ใต้เงา มีการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) คือการปลูกชาพันธุ์อัสสัม (Ternstroem Miaceae, Camellia Sinensis) เป็นพืชเศรษฐกิจ ชาวละว้าเรียกว่า “หล้า” (ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของไทยเรียกว่า “เมี่ยง”) ชาวจีนถือว่าชาพื้นเมืองของละว้ามีคุณภาพชั้นเลิศ สนนราคาแพงมาก เรียกกันในชื่อ “ชาผู้เออร์” (Pu'erh Cha) หรือ “หงฉา” (Hong Cha) ซึ่งมีความหมายว่า “ชาแดง”

ในอดีต ชาวละว้าค้าเลี้ยงชาโดยกองคาราวานม้าจากภูเขาปลั่งและภูเขาว้า ผ่านเมืองหุน เมืองฮาย เชียงรุ่ง เมืองสิง (ผู้เหวิน) เมืองลาฮ้อ (ซือเหมา) ไปยังตลาดกลางชาที่เมืองผู้เออร์ด้านเหนือของซือเหมา (อุคร วงษ์ทับทิม. 2551 : 86) พร้อมกันนี้ มีการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านเกษตรของชาติพันธุ์ คือ “ตองยา” (Taungya) หรือเกษตรผสมผสาน (Multiple Cropping) ในไร่หมุนเวียน (Rotational Swiddening Agriculture/Shifting Cultivation) ที่นอกจากปลูกข้าวไร่ (Upland Rice) แล้วยังมีข้าวโพด พักทอง พักเขี้ยว ผักกาด พริก งา ถั่ว มันเทศ มันสำปะหลัง ลูกเดือย ข้าวฟ่าง ข้าวฟ่างแดงที่ใช้หมักทำเหล้า กัญชง (Hemp) ดอกหงอนไก่สำหรับใช้ในพิธีกรรมต่างๆ เช่น เช่น ไหว้ผี และดอกดาวเรืองที่ช่วยไล่แมลงศัตรูพืช ฯลฯ

ชาวละว้าลุ่มน้ำโขงและสาละวินนอกจากปลูกชาอัสสัมแล้วยังปลูกฝิ่น (Poppy - Papaver Somniferum Linn.) เป็นพืชเศรษฐกิจ ช่วงศตวรรษที่ 18 อังกฤษซึ่งได้ชื่อว่า “ดินแดนพระอาทิตย์ไม่ตกดิน” ขยายอำนาจรุกเข้าพม่าในปี 2367 และโค่นล้มราชวงศ์ริบอฮิดพม่าได้เบ็ดเสร็จในปี 2372

จากนั้นนำเมล็ดพันธุ์ฝิ่นจากภาคเหนือของอินเดียและชายแดนเมืองเปซาวาร์ของปากีสถาน มาให้ชาวละว้าและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ บนภูเขาชายแดนพม่า - ยูนนานปลูก ทั้งที่ช่วงนั้นพระราชินีวิกตอเรียทรงมีกฎหมายห้ามมิให้เสฟฝิ่น พร้อมทั้งมีบทลงโทษรุนแรง อังกฤษรับซื้อผลผลิตที่ปลูกทั้งหมดแล้วส่งไปยังมาเก๊า ซึ่งขายกันลับๆ กับพ่อค้าฝิ่นชาวจีน จากนั้นลำเลียงมาที่หวงผู้ไถ่กว๋างโจว แล้วกระจายไปยังเมืองต่างๆ ที่มีโรงยาฝิ่น

ในปี 2377 อังกฤษส่งฝิ่นเข้าจีนถึง 21,000 ลัง ส่องเต้เต้ากวงแห่งราชวงศ์ชิง (Qing Dynasty) ไม่พอพระทัยการกระทำของอังกฤษจึงประกาศตัดสัมพันธ์ และสั่งให้เรือรบจีนขับไล่กองเรืออังกฤษออกไปจากเมืองท่าต่างๆ ทว่าสมรรถนะเรือรบจีนด้อยกว่ามาก ต่างกับเรือสินค้าอังกฤษที่แปรสภาพเป็นเรือรบได้ทันที เรือสินค้าเหล่านี้ยังคงลำเลียงฝิ่นเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ในปี 2380 ปริมาณฝิ่นที่ส่งเข้าจีนเพิ่มอีกเกือบเท่าตัว คือ 39,000 ลัง ต่อมาในปี 2381 เพิ่มขึ้นเป็น 50,000 ลัง ราชสำนักชิงแก้ปัญหาด้วยการแต่งตั้งหลินเจ้อสวีให้เป็นข้าหลวงใหญ่มณฑลกว๋างตง (กว๋างตุ้ง) และเป็นผู้บัญชาการปราบปรามการค้าฝิ่นอีกตำแหน่ง

ช่วงนี้อังกฤษหมั่นแกลนชาวจีนว่าเป็น “ตงยาปิ้งฟู” (คนป่วยแห่งเอเชียตะวันออก) เนื่องจากขุนนาง ข้าหลวง พ่อค้าและผู้คนทั่วไปต่างตกเป็นทาสของฝิ่น หลินเจ้อสวีและชาวจีนที่รักชาติตระหนักถึงมหันตภัยของฝิ่น ว่าเป็นต้นตอสร้างความอ่อนแอให้สังคม จึงร่วมมือกันต่อต้านการนำฝิ่นเข้าประเทศ หลินเจ้อสวีจับกุมพ่อค้าฝิ่นทั้งอังกฤษและจีนมาลงโทษ นำฝิ่นของกลาง 22,083 ลัง รวมน้ำหนัก 1,188,100 กิโลกรัม ไปเผาทำลายที่ชายหาดใกล้ท่าเรือหู่หมิ่น โดยให้เหตุผลในการทำลายว่า “หากไม่กำจัดฝิ่นให้สิ้นซาก อีกไม่กี่ปีข้างหน้ารัฐบาลจีนอย่าหวังจะได้เก็บภาษีเข้าท้องพระคลังเลย กระทั่งจะเกณฑ์ราษฎรไปเป็นทหารก็แสนจะยาก คงหาคนสมประกอบเป็นทหารไม่ได้” (สุขสันต์ วิเวกเมธากร. ม.ป.ป : 52-56)

ปัญหาของจีนในช่วงนั้น คือ ข้าราชการรับสินบนพ่อค้าฝิ่น โดยเฉพาะหนเจ้าซิ่ง ผู้บัญชาการกองทัพเรือประจำมณฑลกว๋างตง ที่รับช่วยจากพ่อค้าอังกฤษแล้วแสวงเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ ปลอ่ยให้มีการลำเลียงฝิ่นไปยังเมืองใหญ่ต่างๆ เช่น กว่างตง ช่างไห่ (เซียงไฮ้) หนานจิง (นานกิง) เป่ย์จิง (ปักกิ่ง) และเมืองชายฝั่งทะเลอื่นๆ ที่มีโรงยาฝิ่นตั้งอยู่ที่สำคัญ พระนางซูสีไทเฮา (ฉีซีไท่โฮ้วหรือในชื่อเดิมภาษาแมนจูว่า “เยโฮนาลา”) บรรดาขุนนางระดับสูง เศรษฐีเจ้าที่ดิน พ่อค้าคหบดี และเหล่าข้าราชการ ล้วนตกเป็นทาสฝิ่นงอมแงม ส่งผลให้สังคมและระบบบริหารราชการอ่อนแอลง อังกฤษและชาติตะวันตกอื่นๆ จึงแผ่ขยายอำนาจอิทธิพลในจีนเพิ่มขึ้น มีเขตเช่าฝูดขึ้นในหลายเมือง เช่น ช่างไห่ของอังกฤษ และฉิงเต๋าของเยอรมัน ส่งผลให้จีนตกอยู่ในสภาพกึ่งอาณานิคม

การจับกุมและเผาฝิ่นสร้างความโกรธแค้นให้บรรดาพ่อค้าอังกฤษที่พยายามรักษาตลาดฝิ่นในจีนไว้ แต่ละปีพวกเขามีรายได้มหาศาลในการนำฝิ่นจากอินเดียและพม่าเข้ามาขาย จึงรายงานไปยัง

กรุงลอนดอนว่าถูกทางการจีนรังแก รัฐสภานำเรื่องนี้เข้าประชุมเป็นวาระเร่งด่วน มีผู้เสนอว่าต้องทำ สงครามสั่งสอนจีน สมาชิกรัฐสภามีมติให้การรับรองข้อเสนอดังกล่าวด้วยเสียงท่วมท้น กองทัพเรือ จึงส่งเรือรบ 48 ลำ ทหารเรือ 4,000 นาย พร้อมปืนใหญ่ 500 กระบอก เล่นลำสู่น่านน้ำจีนในช่วง ฤดูใบไม้ผลิของปี 2383 แล้วโจมตีนครกวางโจว เมืองเอกของมณฑลกวางตุ้ง ทว่าถูกตอบโต้อย่างหนัก จากชาวจีนผู้รักชาติ “สงครามฝิ่น” (Opium War) ครั้งแรกระเบิดขึ้นในปี 2383 อังกฤษไม่สามารถ ยึดนครกวางโจวได้ จึงเปลี่ยนแผนไปยึดเมืองต่างๆ แทน อาทิ เซียมเหมิน ตั้งให้ หนิงปอ หูซง เจิ่นเจียง หนานจิง (สุขสันต์ วิเวกเมธากร. ม.ป.ป. : 57-59)

ปี 2394 หงซีฉวน ผู้นำชาวนาได้ร่วมกับชาวฮั่นที่ต่อต้านแมนจูก่อตั้งสมาคมลับขึ้นมากมาย หลายกลุ่ม อาทิ “เสี้ยวดาวฮ่วย” (สมาคมมีดสั้น) มีการฝึกอาวุธแล้วลุกฮือขึ้นต่อต้านที่กวางสี – จ้วง ซึ่งมีการปลุกฝิ่นแพร่หลายบริเวณตะเข็บชายแดนเวียดนาม ฝ่ายกบฏยึดครองพื้นที่ภาคใต้ได้ถึง 17 มณฑล แล้วตั้ง “ไท่ผิงเทียนกั๋ว” หรือ “อาณาจักรสวรรค์ไท่ผิง” ขึ้นที่นานกิง ส่วนที่ช่างไห่ มีการลุกฮือต่อต้าน “ปี่สาจุนทอง” (หมายถึงอังกฤษ) ที่เข้ามาก่อตั้งเขตเช่าแล้วติดป้าย “ห้ามสูบบุหรี่ และคนจีนเข้า”

ปี 2449 ปัญหาฝิ่นทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น มีการปลุกฝิ่นอย่างแพร่หลายที่ชายแดนยูนนาน กุ้ยโจว และกวางสี จีนได้ออกกฎหมายห้ามมิให้ปลุกฝิ่นในประเทศ พร้อมทั้งให้อังกฤษยุตินำฝิ่นเข้ามา ยังจีน ปี 2451 หรืออีก 2 ปีถัดมา รัฐบาลอังกฤษถึงได้ให้คำรับรองว่าจะลดปริมาณการนำฝิ่นเข้ามา ยังจีน ทว่าปัญหายาเสพติดได้ทวีความรุนแรงขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่อนักเคมีนำ ฝิ่นไปเป็นวัตถุดิบในการผลิตเฮโรอีน (Diacetyl Morphine) หลังจากนั้น 10 ปีต่อมาเฮโรอีนได้แพร่ ระบาดไปทั่วโลก ส่งผลให้การปลุกฝิ่นแพร่หลายหนักยิ่งขึ้น โดยเฉพาะบริเวณชายแดนจีนด้านติดต่อ พม่า ลาว และเวียดนาม (สุขสันต์ วิเวกเมธากร. ม.ป.ป. : 78-79)

หลังการปฏิวัติประชาธิปไตยของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและกองทัพแดง ภายใต้การนำของ ประธานเหมาเจ๋อตง โจวเอินไหล และนายพลจูเต๋อ รัฐบาลมีมาตรการห้ามมิให้ปลุกฝิ่นและค้าฝิ่น อย่างเด็ดขาด พร้อมทั้งมีมาตรการลงโทษรุนแรงถึงขั้นประหารชีวิต ส่งผลให้ชาวฮั่นและชนชาติ ส่วนน้อยต่างๆ ที่ค้าฝิ่นและปลุกฝิ่นบริเวณชายแดนภาคใต้ พากันอพยพลงมายังพื้นที่ป่าเขาลุ่มน้ำโขง และสาละวิน โดยเฉพาะภาคตะวันตกเฉียงเหนือของสปป.ลาว ภาคตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ ของพม่า และภาคเหนือตอนบนของไทย ที่เรียกว่า “สามเหลี่ยมทองคำ” (Golden Triangle) หรือ “จินซาเจียว” (Jinxajiao) ในภาษาจีน มีพื้นที่ปลุกฝิ่นประมาณ 194,000 ตารางกิโลเมตร มีหมู่บ้านกว่า 1,000 แห่ง ประชากรประมาณ 1 ล้านคน ปริมาณผลผลิตฝิ่นสูงเป็นอันดับสองของโลก รองจาก ดินแดนเสี้ยวพระจันทร์ (Crescent Moon) ในอัฟกานิสถาน

ต่อมาผู้แทนภาคีสมาชิกองค์การสหประชาชาติตระหนักถึงปัญหายาเสพติดที่แพร่ระบาดไปทั่วโลก จึงจัดประชุมแก้ปัญหายาเสพติด ซึ่งถือเป็นปัญหาความร่วมมือของมนุษยชาติ มติที่ประชุมเห็นว่ามีความจำเป็นต้องเพิ่มมาตรการป้องกันการผลิต การค้า และการเสพให้เข้มงวดยิ่งขึ้น พร้อมทั้งดำเนินการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถนะผู้ติดยาควบคู่ไปด้วย (เกา สารสิน. 2522 : 74)

สำนักงานยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime - UNODC) ระบุว่า ผลผลิตฝิ่นในรัฐฉาน ปี 2520 มีสูงถึง 800 ตัน ปี 2521 มี 997 ตัน (Shan Herald Agency for News. 2006 : 22) ต่อมาพื้นที่ปลูกฝิ่นในดินแดน “สามเหลี่ยมทองคำ” ขยายเป็น 350,000 ตารางกิโลเมตร มีผลผลิตรวมในปี 2532 สูงถึง 3,000 ตัน โดยเป็นผลผลิตในพม่าถึง 2,500 ตัน

ช่วงทศวรรษ 1990 จีนเผชิญปัญหาการแพร่กระจายของเฮโรอีนหรือที่ชาวไตลื้อเรียก “ยาขาว” รวมทั้งการแพร่ระบาดของเอชไอวี. (HIV.) จากการใช้เข็มฉีดยา โดยเฉพาะในเมืองชายแดนด้านติดพม่า เช่น ยู่ยี่ (เมืองม่าว) มั่งสือ (เมืองซอน) เถิงซง เป่าซาน ฯลฯ รัฐบาลจีนเข้ามาแก้ปัญหานี้อย่างจริงจังโดยร่วมมือกับสำนักงานยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) และประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Riparian Countries) ดำเนินโครงการกำจัดพืชเสพติด (Drug Eradication Project) และโครงการปลูกพืชทดแทน (Substitution Crops Project)

ในเชิงปฏิบัติ รัฐบาลจีนใช้ดาวเทียมสำรวจพื้นที่ปลูกฝิ่นทั้งในเขตรัฐฉาน เขตพื้นที่ปกครองพิเศษ ดังนี้

1. โกก้าง
2. ว้าเหนือ
3. ว้าใต้
4. เมืองลา

โดยร่วมมือกับ เป่า หยอเซียง (Bao Youxiang) ผู้นำกองทัพสหรัฐว้า (United Wa State Army - UWSA) ในโครงการกำจัดพืชเสพติด (Drug Eradication Project) พร้อมทั้งส่งนักวิชาการ - เจ้าหน้าที่อาสาสมัครเข้าไปส่งเสริมให้ปลูกพืชทดแทน เช่น ถั่วลิสง สน ชา ยางพารา และพืชมงคลใหญ่ ฯลฯ ส่งผลให้ผลผลิตฝิ่นในปี 2542 ลดลงถึงร้อยละ 50 คือ เหลือเพียง 1,090 ตัน และลดลงอย่างต่อเนื่อง ปี 2545 จำนวน 828 ตัน ปี 2547 จำนวน 370 ตัน ปี 2548 จำนวน 312 ตัน และปี 2549 จำนวน 315 ตัน

วิธีการแก้ปัญหามีประสิทธิผลดังกล่าว เป่า หยอเซียงใช้วิธีอพยพชาวละว้าในพื้นที่ปลูกฝิ่นเขตว้าเหนือ (Northern Wa) มาตั้งถิ่นฐานใหม่ในเขตว้าใต้ (Southern Wa) ที่มีเมืองซอน

เป็นศูนย์กลางตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา โดยกระจายตั้งถิ่นฐานบริเวณแนวตะเข็บชายแดนไทย ด้านเชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน จำนวนถึง 120,000 คน (อุดร วงษ์ทับทิม. 2551 : 77)

ปัญหาสำคัญของชาวละว้าที่เผชิญมายาวนาน คือ คุณภาพชีวิตอยู่ในขั้นต่ำมาก วิถีชีวิตอยู่ในวัฏจักร “โง่ - จน - เจ็บ” ดั่งองค์การสหประชาชาติระบุว่า ละว้าเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ด้อยพัฒนาที่สุด ขาดโอกาสทางการศึกษา ส่วนหนึ่งอ่านไม่ออก - เขียนไม่ได้ (Illiteracy) คุณภาพชีวิตต่ำ ขาดความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ - สังคม อีกทั้งมีปัญหาสุขภาพกายและปัญหาสุขภาพจิต ซึ่งเชื่อมโยงกับปัญหาความยากจนทั้งทางตรงและทางอ้อม

วันเพ็ญ สุรฤกษ์ และคณะ (2549 : 38 - 39) สรุปปัญหาของชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่มีปัญหา ยาเสพติด ว่า ชาวชนบทที่สูงเป็นชนชาติส่วนน้อยหลากหลายชาติพันธุ์ นอกจากเผชิญปัญหาสุขภาพอนามัย และปัญหาคุณภาพชีวิตมากกว่าพื้นที่อื่นแล้ว ยังผูกพันกับยาเสพติดหรือฝิ่นมาแต่เดิม จึงมีความอ่อนไหวและเสี่ยงต่อการเป็นแหล่งแพร่กระจายยาเสพติด รวมทั้งเป็นอุปสรรคในการร่วมมือทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาก็ควรมีการเร่งพัฒนาในด้านสังคม โดยเฉพาะด้านการศึกษา และการแก้ไขป้องกันปัญหายาเสพติด

ในมิติเศรษฐกิจ - สังคม วิถีชีวิตชาวละว้าได้แปรเปลี่ยนหลังการค้าแบบกองคาราวาน (Horse Caravan Trading) ที่ใช้ม้าและลาบรรทุกชาวฮัสสัมเดินตามเส้นทางแคบๆ บนภูเขาสลับซับซ้อนไปยังตลาดชาเมืองฝูเออร์สิ้นสุดลง พ่อค้าคนกลางเข้ามามีบทบาทในการซื้อขาย และกำหนดราคาโดยใช้กลไกตลาด (Market Mechanism) ซึ่งเรื่องนี้ Karl Polanyi (1886 - 1964) นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ได้สรุปปัญหาในลักษณะเดียวกันนี้ไว้ว่า ในระบบทุนนิยม เศรษฐกิจหลุดออกจากสังคมและวัฒนธรรม กระบวนการเกิดระบบตลาดทำลายสายใยความผูกพันแต่เดิมของมนุษย์ลงจนหมดสิ้น เป็นกระบวนการที่เต็มไปด้วยความรุนแรง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2544 : 42)

ที่ผ่านมา ชาวละว้าส่วนหนึ่งมีการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ยังชีพด้วยการปลูกฝิ่น ตัดโค่นต้นไม้แล้วเผาทำลาย (Slash and Burn) ทำลายสิ่งแวดล้อม (Environment Degradation) โดยเฉพาะระบบนิเวศป่าฝนเขตร้อน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากร Micheal Keating ชี้ว่า การศึกษาจะช่วยเสริมสร้างให้เกิดความตระหนักและมีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีจริยธรรม ค่านิยมทัศนคติ ทักษะและพฤติกรรมที่จะส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน (ไมเคิล คีตติง. 2535 : 73) การศึกษามีบทบาทสำคัญช่วยให้ชุมชนละว้าพัฒนาไปสู่สังคมฐานความรู้ (Knowledge - based Society) ดังที่ Sir Francis Bacon ได้ให้หลักคิด “ความรู้คืออำนาจ” (Knowledge is power) และ Michael Foucault เน้นความสำคัญใน “พลังอำนาจของความรู้” (Power of Knowledge) โดยชี้ว่าความรู้ทุกชนิดสามารถแปรมาเป็นเครื่องมืออำนาจที่เรียกว่า “วาทกรรม” (Discourse) โดยนำความรู้เป็นกรอบในการนิยามความเป็นจริง วางอยู่บนมุมมองหนึ่ง ประกอบไปด้วยกระบวนการและ

ปฏิบัติการทางสังคมรองรับชุดความจริงนั้น ส่วนในประเด็นเรื่องความรู้ Antonio Gramsci ชี้ว่า ในความเป็นจริง มนุษย์ทุกคนมีความรู้ความสามารถพิเศษด้วยกันทั้งนั้น ทุกคนต้องใช้ปัญญาไม่มากก็น้อย เพียงแต่พวกเขาไม่ได้ทำหน้าที่ทางสังคมในฐานะบัณฑิต (วิทยากร เชียงกูล. 2528 : 99)

ในศตวรรษที่ 21 ทิศทางเศรษฐศาสตร์ถูกกำหนดโดยปัจจัยทรงอิทธิพล 2 ประการ คือ เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology - IT) และ โลกาภิวัตน์ (Globalization) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคไซเบอร์สเปซเป็นตัวผลักดันให้เกิดโลกาภิวัตน์ โลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดภาวะไร้พรมแดน มีการสื่อสารรวดเร็วเทียบพลันทันที (Real - time Communication) ทั้งผ่านเครือข่ายใยแก้วนำแสงและสัญญาณดาวเทียม เช่น อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง เอดีเอสแอล (ADSL) การถ่ายทอดสัญญาณ โทรทัศน์ - โทรศัพท์ผ่านดาวเทียม การพัฒนาระบบเครือข่าย WIFI, 3 G และ 4 G เป็นต้น พัฒนาการในยุคโลกาภิวัตน์ มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1. การเป็นสังคมข้อมูลข่าวสาร (Information - based Society)
2. การเป็นสังคมฐานความรู้ (Knowledge - based Society)
3. การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life - long Learning Society)

การเปลี่ยนแปลงสู่ภาวะไร้พรมแดนในยุคโลกาภิวัตน์แห่งศตวรรษที่ 21 เป็นการก้าวเข้าสู่คลื่นลูกที่ 4 ซึ่งเป็นสังคมสารสนเทศ ทุกสิ่งล้วนเชื่อมโยงซึ่งกันและกันและเป็นเครือข่าย ผู้คนทุกมุมโลกที่มีความสนใจร่วมกัน แม้จะอยู่คนละพื้นที่ ต่างภาษา วัฒนธรรม เชื้อชาติ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี สามารถติดต่อสื่อสารแสดงทัศนะความคิดเห็น ศึกษาหาความรู้ และทำธุรกรรมการเงินผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เกิดเป็นชุมชนยุคใหม่ คือ หมู่บ้านโลก (Global Village) ผ่านเว็บไซต์ เช่น Youtube, Facebook, Twitter, Grist, National Geographic, Earth Day Network, Prachatai, Araya, Serichon, Midnight University, New Sky Thailand, Pantip, Sanook ฯลฯ

ชาวละว้าในลุ่มน้ำโขงและสาละวินจำเป็นต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง เข้าถึงการศึกษ (Education Access) และศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Continuing Studies) เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน (Daily Practical Learning) โดยเฉพาะการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self - direct Learning) ดังมีคำกล่าว “การเขียนสู้อยู่ที่โตเฮา” (การเรียนรู้ที่อยู่ตัวเรา) การเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะเยาวชนชาวละว้าให้เติบโตขึ้นเป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม ดำเนินชีวิตตามขนบจารีต ความเชื่อ และหลักคำสอนศาสนา มีความคิดทันสมัย รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีความรู้และมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถนำความรู้และภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การเรียนรู้แบบแผนเกษตรผสมผสานในไร่หมุนเวียน การเรียนรู้ตำรับยาสมุนไพร อันเป็นกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา

ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของชาติพันธุ์ (Racial Socialization) นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง (Self - Sufficiency) และเสริมสร้างพลังความเข้มแข็ง (Empowerment) ให้แก่ชุมชนและสังคมโดยรวม ที่สำคัญ ในอดีตชาวละว้าในกลุ่มน้ำทั้งสองอยู่ในวังวนปัญหาเสพติด อยู่ในวัฏจักร “โง่ จน เจ็บ” เป็นหนึ่งในชาติพันธุ์ที่ยากจนและด้อยพัฒนาที่สุด ปัญหาดังกล่าวจุดประกายให้สนใจศึกษาพัฒนาการวิถีชุมชน กระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวเข้ากับโลกาภิวัตน์ รวมทั้งหารูปแบบการพัฒนาวิถีชีวิตชาวละว้าในกลุ่มน้ำทั้งสองเพื่อให้มีคุณภาพดีขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชาติพันธุ์อื่นๆ ทั้งในกลุ่มน้ำเดียวกันหรือในต่างกลุ่มน้ำ

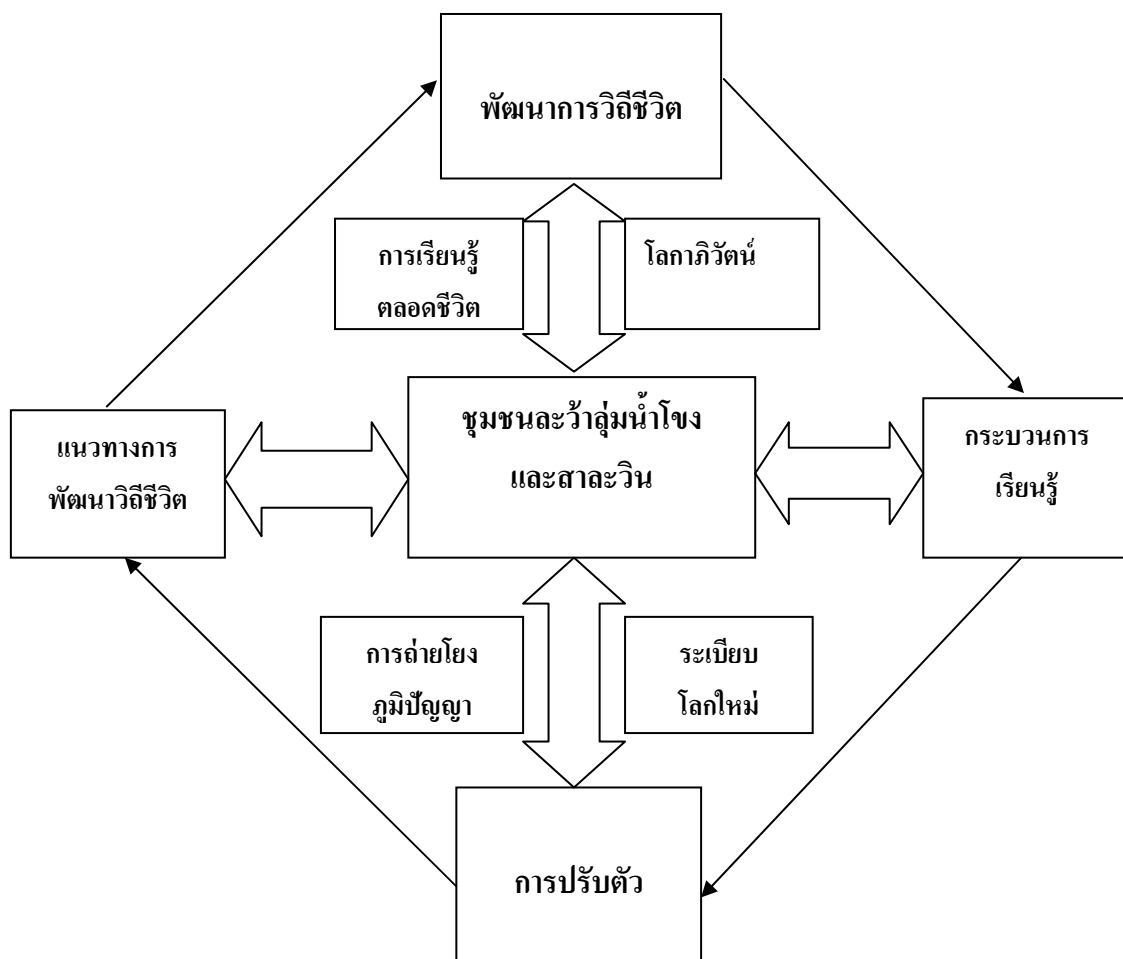
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาพัฒนาการวิถีชุมชนละว้ากลุ่มน้ำโขงและสาละวิน
2. ศึกษากระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวเข้ากับสังคมโลกาภิวัตน์ ของชุมชนละว้ากลุ่มน้ำโขงและสาละวิน
3. เสนอแนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตของชาวละว้ากลุ่มน้ำโขงและสาละวิน

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทราบถึงพัฒนาการวิถีชุมชนละว้ากลุ่มน้ำโขงและสาละวิน ในมิติต่างๆ อย่างรอบด้าน
2. ทราบถึงกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวเข้ากับสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ของชาวละว้ากลุ่มน้ำโขงและสาละวิน สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม
3. ทราบถึงแนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตของชาวละว้ากลุ่มน้ำโขงและสาละวิน

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษา “พลวัตชุมชนละว้าลุ่มน้ำโขงและสาละวิน” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ศึกษาวิจัยแบบองค์รวม (Holistic Integrated Research - HIR) มีเนื้อหาครอบคลุมวิถีชีวิตของละว้าที่มีอัตลักษณ์ด้านภาษาและวัฒนธรรม มีการเรียนรู้และปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงเข้ากับสังคมโลกาภิวัตน์ในศตวรรษที่ 21 โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาแนวทางในการพัฒนาวิถีชีวิต แล้วนำเสนอด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาชุมชนละว้าทั้งสองลุ่มน้ำ ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เพื่อรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์ปลายเปิดอย่างไม่เป็นทางการ (Open - Ended In - Depth Informal Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) รวมทั้งการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อให้ครอบคลุมมิติที่หลากหลายทั้งในด้านกว้างและด้านลึก ผู้วิจัยนำวิธีการเชิงประวัติศาสตร์ วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต วิธีการพุทธธรรมและทฤษฎีระบบ วิธีการนิเวศวิทยาวัฒนธรรม วิธีการเศรษฐกิจชุมชน และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มาใช้ในการศึกษา

ในการรวบรวมข้อมูลภาคสนามและข้อมูลจากเอกสาร มุ่งเน้นครอบคลุมหลากหลายมิตินำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตของชาวละว้าลุ่มน้ำโขงและสาละวิน ที่เหมาะสมกับสังคมซึ่งแปรเปลี่ยนสู่โลกาภิวัตน์ในศตวรรษที่ 21 ภายใต้แนวคิดการศึกษาวิจัยแบบองค์รวม โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. พัฒนาการวิถีชีวิตของชุมชนละว้าลุ่มน้ำโขงและสาละวิน ศึกษาครอบคลุมประเด็นต่างๆ อันได้แก่ การก่อตั้งและพัฒนาการชุมชน ประชากร ครอบครัวและเครือญาติ ลักษณะกายภาพพื้นที่ตั้งชุมชน ภูมินิเวศ ความเชื่อและศาสนา วัฒนธรรม ภาษาและวรรณกรรม สถาปัตยกรรม พื้นถิ่น เกษตรกรรม การเมือง - การปกครอง เศรษฐกิจชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม ศิลปะการขับร้อง - ฟ้อนรำ ผู้นำ และศักยภาพชุมชน

2. กระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวเข้ากับสังคมโลกาภิวัตน์ของชาวละว้าลุ่มน้ำโขงและสาละวิน ศึกษากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย การถ่ายโยงภูมิปัญญาชาติพันธุ์ (Ethnic Wisdom Transfer) ซึ่งเป็นทักษะประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดมายาวนานแต่บรรพบุรุษ มีการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีระเบียบโลกใหม่ (New World Order) ที่แต่ละประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินยึดถือปฏิบัติ ภายใต้กรอบความร่วมมือทั้งทวิภาคีและพหุภาคี เช่น ข้อตกลงการค้าเสรีไทย - จีน (Thailand - China Free Trade Agreement) ข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียน - จีน (Asean - China Free Trade Agreement) และการร่วมมือพัฒนากลุ่มพื้นที่ (Regional Development) อาทิ การร่วมมือพัฒนาเครือข่ายคมนาคมในกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง (Cooperation on GMS Transportation Development) การก่อตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (Asean Free Trade Area - AFTA) และการร่วมมือขจัดยาเสพติดของประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Mekong Riparian Drug Eradication Project)

ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มชาติพันธุ์ละว้าในลุ่มน้ำโขงและสาละวิน ที่ใช้ภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro Asiatic) ตระกูลมอญ - เขมร สาขาย่อยว้า - เตออิ่ง (Wa - D'eang) และเรียง (Riang)

1. กลุ่มน้ำโจง

1.1 ละว้ากลุ่มปลั่ง (Bulang) ที่บ้านริ ตำบลเชียงลือ อำเภอเมืองฮาย จังหวัดปกครองตนเองไตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ในกลุ่มน้ำโจงตอนบน จำนวน 1,650 คน

1.2 ละว้ากลุ่มปลั่ง ที่บ้านห้วยน้ำซุ่น ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ในกลุ่มน้ำโจงตอนล่าง จำนวน 2,165 คน

2. กลุ่มน้ำสาละวิน

ละว้ากลุ่มละเวือ (Lweu) ที่บ้านละอูบ ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 1,200 คน

ขอบเขตด้านสถานที่ศึกษา

การศึกษานี้มุ่งเน้นชุมชน (Community - based Study) มีขอบเขต ดังนี้

1. กลุ่มน้ำโจง

1.1 กลุ่มน้ำโจงตอนบน ที่บ้านริ ภูเขาปลั่ง ตำบลเชียงลือ อำเภอเมืองฮาย จังหวัดปกครองตนเองไตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

1.2 กลุ่มน้ำโจงตอนล่าง ที่บ้านห้วยน้ำซุ่น เชียงคอยตุง ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

2. กลุ่มน้ำสาละวิน

ที่บ้านละอูบ บนภูเขาโมซัมเบียง (Mozambieng Mountain) เทือกเขาถนนธงชัยตะวันตก ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ศึกษา

การศึกษานี้ใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 3 ปี 3 เดือน เริ่มศึกษาในเดือนมกราคม 2550 ลงพื้นที่ศึกษา จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ - สังเคราะห์ และเขียนดัชนีนิพนธ์เสร็จในเดือนมีนาคม 2553

1. กลุ่มน้ำโจง

1.1 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้านริ ตำบลเชียงลือ อำเภอเมืองฮาย จังหวัดปกครองตนเองไตสิบสองปันนา ในเดือนกรกฎาคม 2551 โดยยึดพัฒนาการตามลำดับเวลา (Chronological Order) ดังนี้

1.1.1 ชุมชนเดิมที่บ้านริ บนภูเขาปลั่ง

1.1.2 การย้ายมาตั้งบ้านริ (กอนริใหม่) ชายแดนจีน - พม่า

1.2 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้านห้วยน้ำขุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลบ้านมางบนภูเขาปลั่ง ตำบลปาต๊ะ อำเภอเมืองฮาย จังหวัดปกครองตนเอง ไตลิบสองปันนา ครั้งแรกในเดือนกรกฎาคม 2548 ครั้งที่ 2 กรกฎาคม 2551 พร้อมกันนี้ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลที่บ้านห้วยน้ำขุ่น ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนเป็นเวลา 6 เดือน ตั้งแต่กันยายน 2550 - กุมภาพันธ์ 2551 โดยยึดพัฒนาการ ดังนี้

1.2.1 ชุมชนเดิมที่บ้านมางบนภูเขาปลั่ง

1.2.2 การอพยพมาตั้งชุมชนใหม่ที่บ้านห้วยน้ำขุ่น

2. กลุ่มน้ำสาละวิน

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้านละอูบ บนภูเขาโมซัมเบียง เทือกเขาถนนธงชัยตะวันตก ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ครั้งแรกในเดือนมกราคม 2550 ต่อมาไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในเดือนกรกฎาคม 2552 โดยยึดพัฒนาการ ดังนี้

2.1 ชุมชนละว้าเดิมในเมืองเชียงใหม่

2.2 การย้ายมาตั้งบ้านละอูบ

แนวทางของการวิจัย

การวิจัย “พลวัตชุมชนละว้าลุ่มน้ำโขงและสาละวิน” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีวิจัยองค์รวมเชิงบูรณาการ (Holistic Integrated Research - HIR) ประกอบด้วยวิธีการประวัติศาสตร์ วิธีกระบวนการเรียนรู้ วิธีหลักพุทธธรรมและทฤษฎีระบบ วิธีการนิเวศวิทยาวัฒนธรรม วิธีเศรษฐศาสตร์ ชุมชน และวิธีการเปลี่ยนแปลงสังคม ภายใต้กรอบของมิติด้านพื้นที่ (Scale) เวลา (Time) และสังคม (Society)

ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาชุมชนในกลุ่มน้ำทั้งสอง ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำแนกออกเป็น 7 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน รวมทั้งสิ้น 70 คน โดยเลือกจากประชากรทั้ง 3 หมู่บ้าน ด้วยเทคนิคการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกเป็นตัวแทนพื้นที่ (Spatial Representativeness) และตัวแทนสังคม (Social Representativeness) ดังนี้

1. กลุ่มผู้นำ
2. กลุ่มพระสงฆ์ ตัวแทนศาสนา และผู้ประกอบการ
3. กลุ่มผู้อาวุโส
4. กลุ่มอนุรักษ์
5. กลุ่มสตรี
6. กลุ่มเกษตรกร

7. กลุ่มผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้าน

เพื่อให้การวิเคราะห์ - สังเคราะห์มีเนื้อหาครอบคลุมด้าน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลภาคสนามในชุมชนพื้นที่ศึกษา ด้วยการใช้นโยบายการสัมภาษณ์ปลายเปิดอย่างไม่เป็นทางการ (Open-ended In - depth Informal Interview Guideline) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participate Observation) รวมทั้งการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ทำความเข้าใจพัฒนาการของชุมชน ระบบความสัมพันธ์ของชุมชนท้องถิ่น (Local Community) กับรัฐชาติ (Nation State) ครอบคลุมทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม รวมทั้งการถ่ายโยงองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชาติพันธุ์ ที่ชาวละว้าเรียนรู้และสั่งสมมายาวนาน ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของชาติพันธุ์ (Racial Socialization)

นิยามศัพท์เฉพาะ

พลวัต หมายถึง การขับเคลื่อนพัฒนาการของชุมชนละว้าที่มีชีวิตชีวาและมีพลัง ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

ชุมชน หมายถึง กลุ่มชนชาติพันธุ์ละว้าที่ตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันเป็นกลุ่มหลายครอบครัว มีความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม มีวิถีชีวิตเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีภาษา แบบแผนขนบจารีต วัฒนธรรมประเพณีเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกัน

ชาติพันธุ์ละว้า หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาออสโตร - เอเชียติก ตระกูลมอญ - เขมร สาขาว่า - เตออั้ง และเรียง เรียกตนเองว่า “ละว้า” “ลัวะ” “ว้า” “ละ” “หล้า” “ปลั่ง” และ “ละเวือ” ทั้งนี้ไม่ครอบคลุมกลุ่ม “ไปร” (Prai) และ “มัล” ซึ่งใช้ภาษาตระกูลเลอมัล (Lemal) สาขาย่อยกำหมุหรือขมุ (Khmu)

ลุ่มน้ำโขงและสาละวิน หมายถึง พื้นที่ลุ่มน้ำสายหลัก (Main Stream) ของแม่น้ำโขง (หลานช้างเจียง) และแม่น้ำสาละวิน (นู่เจียง) รวมทั้งพื้นที่ลุ่มน้ำสาขา (Tributaries) ที่ไหลลงสู่แม่น้ำทั้งสองสาย

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอน นับแต่การมีข้อมูล การจำแนกข้อมูล การสรุปองค์ความรู้ การสรุปบทเรียนจัดระบบเป็นชุดความรู้ การจัดการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดทักษะ มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิด พัฒนาศักยภาพในตัวบุคคล และมีพฤติกรรมดีขึ้นในเชิงสร้างสรรค์

การปรับตัว หมายถึง การเปลี่ยนแปลงตนเองของชาวละว้า ทั้งความคิด บุคลิกภาพ พฤติกรรม ความเชื่อ และทัศนคติ ให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจ - สังคมที่แปรเปลี่ยนไปจากเดิม

โลกาภิวัตน์ หมายถึง พัฒนาการสังคมละว้าในปัจจุบัน ที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเทคโนโลยี สื่อสารสนเทศ สามารถสื่อสารถึงกันเฉียบพลันทันทีทั่วทุกมุมโลก มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย สร้างค่านิยมแบบเดียวกันทั่วโลกในลักษณะไร้พรมแดน

ระเบียบโลกใหม่ หมายถึง ข้อตกลงหรือกฎกติกาที่ใช้เป็นแบบแผนร่วมกัน ซึ่งประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินได้ร่วมลงนามเป็นภาคีสมาชิก เช่น องค์การค้าโลก กองทุนเงินตราระหว่างประเทศ ข้อตกลงการค้าเสรีจีน - ไทย และข้อตกลงการค้าเสรีจีน - อาเซียน ฯลฯ และดำเนินการในกรอบกติกาดังกล่าว

พัฒนาการวิถีชีวิต หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวละว้าให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจสังคม การเมือง วัฒนธรรม การศึกษาและสิ่งแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไปจากเดิม

แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิต หมายถึง แนวทางการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันของชาวละว้าในลุ่มน้ำโขงและสาละวิน ให้มีความมั่นคงในชีวิตด้านต่างๆ เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมที่แปรเปลี่ยน เข้าถึงโอกาสทางการศึกษา สาธารณสุข มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตสังคมที่ดี (Psychosocial Well - being) มีคุณภาพชีวิตที่ดี

การถ่ายโยงภูมิปัญญา หมายถึง การส่งมอบชุดความรู้ แนวคิด เทคนิค วนเกษตร การเกษตรผสมผสานในไร่หมุนเวียน การใช้พืชสมุนไพรและตำรับยาที่สั่งสมมายาวนาน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ และการขัดเกลาทางสังคมของชาติพันธุ์ (Racial Socialization)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง ความแตกต่างซึ่งเกิดขึ้นระหว่างช่วงเวลาหนึ่งกับอีกช่วงเวลาหนึ่งของชุมชนละว้าลุ่มน้ำโขงและสาละวิน ครอบคลุมทั้งเวลา นามธรรม และวัตถุธรรมบนฐานคติ (Assumption) ว่าศักยภาพ (Potentiality) ของคนไม่สิ้นสุด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิใช่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งที่ต้องการและไม่ต้องการ

ศักยภาพชุมชน หมายถึง สิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในชุมชนละว้า สามารถนำมาใช้ประโยชน์โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรม ภาษา และภูมิปัญญา ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ แม้จะมีการปรับตัวรับอิทธิพลวัฒนธรรมจากภายนอก และมีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ชุมชนยั่งยืน หมายถึง การที่ชุมชนละว้ามีการพัฒนาอย่างมีคุณภาพโดยผสมผสานการพัฒนาเศรษฐกิจเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม นำองค์ความรู้ - ภูมิปัญญา และฐานทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ มาเป็นทุนในพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก